

նական շինարարական ծեսում /Ա. տարբերակ/ և Քրիստոսի ոսկե մուրճով
հեթանոսական մեհյանին զարկելը էջմիածնի մայր տաճարի կառուցման
ռապելում /Բ. տարբերակ/:

ՌԻՋԱԼԻԱ ԳԱՐԻԻՆԵԼՅԱՆ

ՀԱՅ-ԱՆԱՆԱԿԱՆ ՔԱՆԱՀՅՈՒՄԱԿԱՆ ԶՈՒԳԱՀԵՏՈՒՆԵՐԻ

ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ

Հայտնի է, որ գոյություն ունի էպիկական ավանդազրույցների
մեկնաբանման երկու մոտեցում՝ 1. առասպելական, 2. պատմական: Այս-
տեղ բանահյուսական նյութը կօգտագործվի որպես պատմական աղբյուր:

1. Օսական նարտյան էպոսի սյուժեների և Մովսես Խորենացու
,,Հայոց պատմության,, մեջ տեղ գտած էպիկական զրույցների միջև
անցկացված զուգահեռների շնորհիվ բացահայտվում են հայ-ալանական
հարաբերությունները լուսաբանող ուշագրավ բանահյուսական նյութեր:

2. Օսական ,,*Hapta kagxumæ*,, նարտյան դյուցազներգություն-
ը ձևավորվել է IX-X դդ.: էպոսի անվանման շուրջ բազմաթիվ վար-
կածներ կան: Մեր կարծիքով, *Nart*-ը հայերեն ,,*մարդ*,,-ի ալլափոխ-
ված ձևն է և երկուսի ակունքն էլ հնդեվրոպական *aner* արմատն է:
Եթե *Nart*-ը համեմատենք սկանդինավյան *mar*-ի կամ լեհերեն *mar*-ի
հետ, ապա կտեսնենք, որ դրանք նույն՝ մարդ իմաստն ունեն: Դյու-
ցազներգության անվանման երկրորդ մասը՝ ,,*kagxumæ*-ը,, հայերեն
,,*քաջ*,, բառն է /Հր. Աժառանգ/:

3. Բանահյուսական զուգահեռներ կարելի է գտնել նարտյան էպո-
սի ,,*Ուիրիզմազի վերջին բալցի մասին*,, /բալցը ավարադուխյան նպա-
տակով կատարվող աշխատանքն է/ և Մովսես Խորենացու հաղորդած Արտա-
շեսի ու ալանաց արքայադստեր՝ Սաթենիկի ամուսնության պատումում:
Դրանցում արտացոլվել են մ.թ. I-II դդ. ալանների Հայաստան կատարած
արշավանքների արձագանքները: Այդ լեգենդների միջև գոյություն ու-
նեցող զուգահեռներն է վկայում նաև Սաթենիկ և նարտյան Սատառ
անձնանունների համեմատական քննությունը:

4. Հաջորդ սյուժեն՝ ,,*ինչպես Բատրածը /Batrags/ փրկեց Ու-
իրիզմազին*,, նարտյան ասքը, զուգահեռներ ունի Մովսես Խորենացու
հաղորդած լեգենդի այն հատվածի հետ, ուր խոսվում է Արտաշեսի դստ
Արգամի մահափորձի մասին, որից Արտաշեսին փրկում են իր ողորկները:
Հետագայում Արտաշեսի և Սաթենիկի որդի Արտավազդը ոչնչացնում է Ար-
գամի ողջ տոհմը:

5. Այսպիսով, հետաքննվող է դառնում հնավուրեք բաժնյուսական թեկուզ և կցկտուր պատահիկ-մասունքները շահեկան դարձնել, դրանց գեղագիտական արժեքից բացի, նաև որպես էթնո-մշակութային պատմության սկզբնաղբյուր, մի հետաքննություն, որից, ցած իս, ասկավին անհամարժեք են օգտվում մասնագետները:

ՔԱՄԱՐ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

ՆՈՐ ԳՐԱԹՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁ ՊԱՐԱԿԱՀԱՅՆԵՐԻ

ԲԱՆԱՀՅՈՒՍՈՒԹՅՈՒՆԻՑ /ԸՍՏ 1983թ. ԴԱՇԱՅԻՆ ՆՅՈՒԹԵՐԻ/

1. 1972 թ. սկսած Պարսկաստանից /Քնհրան, Քավիզ, Նոր Զուղա, Ապահանի Զարմահալ, Փերիա, Բուրվար, Բեամարա, Գեափլա, Բեազազ-Մալախի և այլ գավառներից/ ներգաղթած հայերի հոծ զանգվածներ վերաբնակեցվեցին Հայկական ՍՍՀ մի քանի շրջաններում, ըստ այդմ` նաև Հրազդանի շրջանում, ուր զբաղվել են ստորե ներկայացվող նյութերը:

2. Հայտնի է, որ վաղեմի ժամանակներից ի վեր Պարսկաստանում հայերն ապրել են հոծ զանգվածներով, որը ժամանակի ընթացքում համալրվել է Շահ Աբասի, Մեծ բռնազաղթով, /1604-1605թթ./: Իրենց Նոր բնակավայրում, դարերի ընթացքում պարսկահայերը ստեղծել են էթնոմշակութային շառ ածեքներ, որոնց մի անկապտելի մասն է կազմում նրանց ժողովրդական բաժնյուսությունը: Ցայսօր ասկավին ժողովրդական երգն ու բանը կենցաղավարում է պարսկահայերի մեջ, քանի որ նրանք վերջին տարիներն են հայրենադարձվել և հավատարիմ են իրենց բաժնյուսական ավանդներին:

3. 1983 թ. դաշտային աշխատանքների միջոցով Հրազդանում վերաբնակեցված հայերից զբաղված նյութը հնարավորություն է ընձեռում ամփոփելու տեղավայրի բաժնյուսական նկարագրի մեծօրյա վիճակը հեռույալ առումներով:

Ա. Վիպական բաժնյուսությունը զբաղած նմուշներն արտացոլում են ժողովրդի կյանքում ավերիչ բռնազաղթի անց ու դարձերը, կյանքը օտար հողի վրա, դժվարությունների հաղթահարման հավիորությունը, բնօրրանի հայրենաբաղձ կարոտը:

Բ. Ժամանակագրական-վարքագրական ռաժնյուսությունը զբաղած նմուշներն արտացոլում են նրանց առտնին կյանքին անմիջապանորեն առնչվող իրադարձությունները` 1832 թ. սովը, 184 թ. երաշտը, կենդանիների հիվանդությունները և ստակելը, 1866 թ., 1869-1872 թթ. երաշտը, թանկությունը, սովն ու համաճարակը հավասար